

Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-079-и назди Институту фалсафа ва сиёсатшиносии ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33)

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Маҳмадзод Фирӯз Маҳмад дар мавзуи «Равандҳои геополитикӣ ва таъсири онҳо ба вазъи сиёсии Осиёи Марказӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050200 - Сиёсатшиносӣ (6D050204 - Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ) пешниҳод шудааст

Мавзуи диссертатсияи Маҳмадзод Фирӯз Маҳмад ба яке аз самтҳои дорои аҳаммияти бунёдӣ ва амалии сиёсатшиносии муосир - таҳқиқи моҳияти равандҳои геополитикӣ ва таъсири онҳо ба вазъи сиёсии минтақаи Осиёи Марказӣ бахшида шудааст. Дар шароите, ки низоми муносибатҳои байналмилалӣ аз тарҳи нисбатан устувор ба сохтори гуногунмарказӣ ва рақобатпазир мегузарад, минтақаи Осиёи Марказӣ ба фазои муҳимми ҳамбастагии манфиатҳои амниятӣ, иқтисодӣ, нақлиётӣ, энергетикӣ ва фарҳангии қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ табдил ёфтааст. Аз ин лиҳоз, муайян кардани шаклҳои нави рақобат ва ҳамкорӣ, имкониятҳои сиёсати бисёрсамта, роҳҳои ҳифзи соҳибхитияри давлатӣ ва механизмҳои таҳкими амнияти минтақавӣ масъалаи танҳо назариявӣ набуда, аҳаммияти мустақими давлатӣ ва стратегӣ дорад. Бинобар ин, интиҳоби мавзӯ саривақтӣ, аз ҷиҳати илмӣ асоснок ва ба талаботи рушди сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ арзёбӣ мегардад.

Аз муҳтавои автореферат бармеояд, ки муаллиф мубрамияти мавзӯро бо дарназардошти дигаргуншавии тартиботи ҷаҳонӣ, болоравии рақобати геоиқтисодӣ, ғаъол гардидани абзорҳои «неруи нарм», таҳдидҳои фаромиллӣ ва таъсири вазъи Афғонистон ба амнияти минтақа асоснок намудааст. Дараҷаи омӯзиши масъала низоми муайян дошта, осори муҳаққиқони ғарбӣ, русӣ, минтақавӣ ва ватаниро фаро мегирад. Гурӯҳбандии адабиёти илмӣ ба муаллиф имкон додааст, ки ҷойгоҳи таҳқиқоти худро дар низоми донишҳои мавҷуда мушаххас намуда, зарурати омӯзиши маҷмуии робитаи равандҳои геополитикӣ бо вазъи сиёсии Осиёи Марказиро нишон диҳад.

Дастгоҳи илмӣ таҳқиқот дар маҷмӯъ дуруст ва мантиқан мураттаб таҳия шудааст. Мақсади асосӣ, муайян намудани таъсири равандҳои геополитикӣ ба вазъи сиёсии Осиёи Марказӣ ва нишон додани дурнамои ҳамгироии давлатҳои минтақа бо шаш вазифаи таҳқиқотӣ пайванди мустақим дорад. Объект ва предмети таҳқиқот, фарзияи илмӣ, асосҳои

назариявӣ, аҳаммияти назариявию амалӣ, дараҷаи эътимодноки ва саҳми шахсии довталаб муайян гардидаанд. Истифодаи таҳлили системавӣ, институтсионалӣ, сохторию функционалӣ, муқоисавӣ, таърихӣ, диалектикӣ, таҳлили геополитикӣ ва таҳлили равандҳои сиёсӣ ба хусусияти байнисоҳавии мавзӯ мувофиқ буда, барои баррасии ҳамзамони омилҳои сиёсӣ, амниятӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ заминаи методологӣ фароҳам овардааст.

Навгони илмӣ диссертатсия, пеш аз ҳама, дар таҳлили маҷмуии равандҳои геополитикии муосир ва таъсири гуногунсатҳи онҳо ба вазъи сиёсии Осиёи Марказӣ ифода меёбад. Муаллиф таҳаввули назарияҳои геополитикиро аз равишҳои классикӣ то концепсияҳои бисёрқутбӣ, геоиқтисодӣ, иттилоотӣ ва шабакавӣ пайгирӣ намуда, робитаи онҳоро бо тағйирёбии мақоми давлати миллӣ асоснок месозад. Дар баробари ин, заминаҳои бархӯрди манфиатҳои акторҳои хориҷӣ, механизмҳои таъсиррасонии онҳо, таҳдидҳои нави амниятӣ ва имкониятҳои ҳамгироии дохилиминтақавӣ мавриди арзёбӣ қарор гирифтаанд. Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда бо мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот ҳамоҳанг буда, аз натиҷаҳои бадастомада мантиқан бармеоянд.

Сохтори диссертатсия ба мантиқи таҳқиқот аз масъалаҳои назариявию методологӣ ба таҳлили амалӣ ва баъдан ба пешгӯии дурнамо мувофиқ аст. Боби якум - «Ҷанбаҳои назариявию методологии таҳқиқи равандҳои геополитикӣ» масъалаҳои заминаҳои илмӣ концептуалии геополитика ва таъсири ҷаҳонишавию равандҳои геополитикиро ба ташаккули давлатҳои миллӣ фаро мегирад. Ҷиҳати мусбати ин боб дар он аст, ки муаллиф бо тафсири назарияҳои Хартленд, Римленд, қудрати баҳрӣ, геополитикаи интиқодӣ, геоиқтисод ва «неруи нарм» танҳо ба бозгӯии таърихи афкор маҳдуд нашуда, қобилияти тавзеҳии онҳоро нисбат ба воқеиятҳои асри ХХІ арзёбӣ менамояд.

Дар боби дуюм - «Акторҳои хориҷӣ ва таъсири онҳо ба вазъи геополитикии минтақаи Осиёи Марказӣ» масъалаҳои манфиатҳо ва абзорҳои сиёсати Федератсияи Русия, ҶМЧ, ИМА, ИА, Туркия, Эрон ва дигар субъектҳо баррасӣ гардидаанд. Муаллиф дуруст нишон медиҳад, ки таъсири беруна танҳо хусусияти рақобатӣ надошта, ҳамзамон метавонад барои кишварҳои минтақа имкониятҳои сармоягузорӣ, рушди инфрасохтор, тавсеаи роҳҳои транзитӣ ва тақвияти иқтисодӣ амниятиро фароҳам оварад. Баррасии фаъолияти СҶШ, СААД ва ИИАО имкон додааст, ки мувофиқату муҳолифати манфиатҳо дар сатҳи ҷаҳонӣ ошкор ва зарурати сиёсати хориҷии мутаваззин асоснок карда шавад. Чунин тарзи гузориши масъала ба таҳқиқот хусусияти воқеъбинона ва таҳлиلى бахшидааст.

Боби сеюм - «Дурнамои таҳкими вазъи сиёсӣ ва геополитикӣ дар минтақаи Осиёи Марказӣ» масъалаҳои ҷанбаи ҷамъбасти ва пешгӯии таҳқиқотро ташкил медиҳад. Дар он таъмини амнӣ миллӣ ва минтақавӣ, муқовимат ба терроризм, экстремизм, ҷинояткорӣ

муташаккил, қочоқи маводи муҳаддир ва хатарҳои киберӣ бо зарурати рушди иқтисодӣ, долонҳои нақлиётӣ, диверсификатсияи робитаҳо ва сармоягузорӣ ба захираи инсонӣ пайваست карда шудааст.

Хулоса ва тавсияҳои диссертатсия бо вазифаҳои гузошташуда мутаносиб буда, натиҷаҳои асосии таҳқиқотро ҷамъбаст менамоянд. Аҳаммияти назариявии кор дар ғанӣ гардонидани тасаввуроти илмӣ оид ба таносуби геополитика, ҷаҳонишавӣ, соҳибхитиёрии миллӣ ва амнияти минтақавӣ зоҳир мегардад. Аҳаммияти амалии он бо имкони истифодаи натиҷаҳо дар фаъолияти мақомоти давлатӣ, банақшагирии сиёсати хориҷӣ, марказҳои таҳлилӣ, таҳияи барномаҳои амниятӣ ва таълими фанҳои сиёсатшиносӣ ва муносибатҳои байналмилалӣ муайян мешавад. Эътимоднокии натиҷаҳо бо фарогирии адабиёти гуногунзабон, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, маводи омӯрӣ ва таҳлилӣ, мувофиқати усулҳо ба предмети таҳқиқот, инчунин тасвиби натиҷаҳо дар конференсияҳои илмӣ таъмин гардидааст.

Автореферат маълумоти заруриро оид ба сохтор ва ҳаҷми диссертатсия фаро мегирад: рисола аз се боб ва шаш зербоб иборат буда, ҳаҷми он 193 саҳифа ва рӯйхати адабиёту сарчашмаҳо 179 номгӯйро ташкил медиҳад. Натиҷаҳои асосӣ дар 4 мақолаи маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар маводи илмӣ ба таъб расида, дар 7 конференсияи ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ муаррифӣ шудаанд. Мавзӯ ва муҳтавои интишорот самтҳои калидии диссертатсияро инъикос менамоянд.

Дар баробари дастовардҳои зикршуда, вобаста ба муҳтавои автореферат чанд мулоҳизаи хусусияти тавсиявӣ баён намудан мумкин аст:

1. Дар тавсифи умумии таҳқиқот ҳудуди хронологии кор ба таври мустақил ва дақиқ муайян нашудааст. Азбаски мафҳуми «замони муосир» доираи тағйирёбанда дорад ва маводи автореферат равандҳои баъди пошхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ то рӯйдодҳои солҳои охириро фаро мегирад, нишон додани нуқтаи оғозу анҷоми таҳқиқот ва асоснок кардани онҳо ба возеҳияти методологии кор мусоидат менамуд.

2. Таҳлили манфиатҳои акторҳои хориҷӣ фарогир аст, аммо истифодаи меъёрҳои ягонаи муқоисавӣ ва нишондиҳандаҳои миқдорӣ метавонист натиҷаҳоро боз ҳам дақиқтар намояд. Аз ҷумла, муқоисаи таъсири сиёсӣ, ҳарбӣ-амниятӣ, тижоратӣ сармоягузорӣ, нақлиётӣ энергетикӣ ва фарҳангӣ гуманитарӣ ҳар як актор дар шакли низомӣ воҳиди нишондиҳандаҳо барои ошкор намудани вазни нисбии онҳо муфид мебуд.

3. Дар қисми дурнамо сценарияҳои эҳтимолии рушди вазъи геополитикии Осиёи Марказӣ бештар дар шакли умумӣ пешниҳод шудаанд. Чудо намудани сценарияҳои асосӣ, мусбат ва буҳронӣ бо нишон додани омилҳои ангезанда, ҳавфҳо ва чораҳои махсуси ҷавобӣ барои

Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти пешгӯӣ ва татбиқии натиҷаҳоро тақвият мебахшид.

4. Ҳамзамон, дар матни автореферат баъзе номувофиқатиҳои истилоҳӣ ва ғалатҳои техникаю имлоӣ ба назар мерасанд, ки дар таҳрири ниҳой ислоҳ намудани онҳо ба мақсад мувофиқ аст.

Мулоҳизаҳои мазкур хусусияти тавсиявӣ дошта, ба арзиши умумии илмӣ, мустақилияти таҳқиқот ва аҳамияти натиҷаҳои бадастомада таъсири ҷиддӣ намерасонанд.

Дар маҷмӯъ, автореферат мазмуну мундариҷаи диссертатсияро ба таври кофӣ инъикос менамояд. Диссертатсия таҳқиқоти мустақилона анҷомёфта, дорои навгонии илмӣ ва аҳамияти назариявӣю амалӣ мебошад. Сохтор, мухтаво, натиҷаҳо ва интишороти муаллиф ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба диссертатсияҳои доктори фалсафа (PhD) ҷавобгӯ буда, Маҳмадзод Фирӯз Маҳмад сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D050200 - Сиёсатшиносӣ (6D050204 - Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ) мебошад.

Муқарриз:

мудирӣ кафедраи сиёсатшиносӣ
ва дипломатияи Донишкадаи иқтисоди
ҷаҳон ва дипломатияи ДБССТ
доктори илмҳои сиёсӣ, дотсент

Саидзода Д.А.

Имзои Саидзода Д.А.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори шӯъбаи кадрҳо ва корҳои
махсуси Донишкадаи иқтисоди
ҷаҳон ва дипломатияи ДБССТ

Қурбонализода М.

Суроға: 734055, ш. Душанбе,
н. Фирдавсӣ, х. Борбад, 48/5
www.iutet.tj

07.09.2026.